

SLUTRAPPORT

2007-2015

INLEDNING

I det lilla perspektivet har programperioden 2007-2013 handlat om finansiering av lokala utvecklingsprojekt inom ramen för Landsbygdsprogrammet, där resultatet mäts i nya arbetstillfällen och företag. I ett större perspektiv har programperioden här i Bergslagen inneburit väsentligt mer långtgående resultat och effekter.

Diskussionerna i LAG har varit många och långa. Ett starkt och tydligt uttalat fokus på Samverkan – Nyttänkande – Varaktig utvecklingsprocess har gallrat hårt bland projekten och säkerligen finns det projekt som skulle varit värda att stödja, men som inte fick chansen. Generellt finns ändå både acceptans och förståelse för det hårda urval som gjorts, och en blick i backspegeln ger en stolthet över vad som skapats. Visionen, *Tillsammans gör vi Bergslagen till en bättre plats att besöka, bo och verka i*, har slagit rot, och det gemensamma, lokala arbetet mot den visionen fortsätter långt efter projektens slut.

Totalt har 400 projekt och delprojekt beviljats stöd. Dessa har bidragit till en ny anda, en ny kraft i Bergslagen. Små, lokala organisationer och grupperingar har gjort verkstad av sina idéer. Många har sedan skapat så mycket mer än de vågade drömma om. Ur det arbetet har också nya företagsidéer och arbetstillfällen framkommit, liksom nya mötesplatser och mängder av besöksmål och evenemang. Genom Leader-nätverkandet har också människor fått nya vänner och hittat nya utmaningar.

Vi gläds åt att över 300 ungdomar fått en bra start på vuxenlivet och att 70 procent av våra projektledare är kvinnor. Vi gläds åt de 130 000 ideella timmar (värt 23 miljoner kronor) som utförts i projekten. Självklart gläds vi också åt de två Ull-baggarna till *Projekt Järnkraft* (för Årets Leader-projekt i Sverige år 2012) och *Bröd i Bergslagen* (för Årets integrationsinsats i Sverige år 2013).

Vi hade en önskan att skapa varaktiga avtryck i Bergslagen, och det har vi gjort. Utvecklingsprocesser har startat över hela vårt område, och i 66 procent av de genomförda projekten fortsätter processerna långt efter projektets slut.

Leader-arbete handlar om lokal utveckling genom handfast lokalt engagemang. Leader-metoden är unik, har ett tydligt syfte och fyller ett stort behov. Genom att ständigt synliggöra allt gott som genomförts har vi stärkt människors delaktighet och stolthet över Bergslagen. Och med stoltheten kommer tron på den egna förmågan.

Inom LAG-gruppen har vi också gjort en fantastisk resa, med ett omfattande kollektivt och individuellt lärande. Vi ser på Bergslagen med nya ögon, och har utvecklat kontakter och nätverk över hela vårt område. LAG:s arbete och resa speglas i den bifogade rapporten *LAG-arbetet i Leader Bergslagen, kvalitativ utvärdering*, producerad av APeL FoU AB under 2014.

Arbetet med att göra Bergslagen till en ännu bättre plats att besöka, bo och verka i har bara börjat.

***”Leader har skapat hopp, drömmar och insikter
och gett människor kraft och tilltro.”***

Annika Hedberg Roth, ungdomssamordnare och projektledare

NÅGRA RÖSTER OM LEADER HÄR I BERGSLAGEN

I processen vet jag att människor träffats, stötts, blötts och utvecklats tillsammans och detta har fått Bergslagen att kännas mindre – på ett positivt sätt. Människor har kommit närmare varandra. I ett längre perspektiv tror jag att det leder till ett tajtare Bergslagen.

Susann Rickan, projektledare Barn i Bergslagen

Min erfarenhet av projektvärlden är att projekt ofta startas utan tydlig efterfrågan, identifierat behov eller kund, Leader har varit ett bra exempel på motsatsen, dvs det har funnits en väl förankrad, behovsstyrd idé som genomförts och gett varaktiga resultat. "Nära brukaren" har varit viktigt, Leader har möjliggjort mycket som annars inte skulle ha varit möjligt. Projekten har följts upp och stöttats vilket garanterat en varaktighet efter respektive projekts avslutning. Mycket i projektvärlden är annars väldigt otydligt och utan bestämd mottagare, det är en av de stora skillnaderna.

Lars Lindblom, VD ABSamarkand2015

Att genomföra ett Leader-projekt är som en mental reningsprocess! Det är en process, där man åter "minns" ... vad som krävs av oss. Det kan ibland vara svårt med samarbeten - men vi lär av misstagen och växer som individer. Att leva tillsammans i en bygemenskap där individer drar åt olika håll, men ändå med framtiden i sikte - är gott!

Gunvor Eriksson, projektledare Från ull till sockentröja

Att landsbygden med små kommuner, små föreningar, ideella krafter och enskilda personer genom Leader kunnat få chansen att genomföra projekt från ide till verkstad. Projekt som knutit människor närmare varandra, ökat chanserna för nyanlända att komma in i samhället, gett många barn, ungdomar och vuxna möjligheter att utveckla sitt intresse, bidragit till att föreningar och liknande har fått fler medlemmar samt ökat turismen och antalet företag.

Katarina Rönbacka-Nybäck, projektledare Bergslagstramp

Det behövs utförare, dialogparter och möjliggörare. Föreningarna har varit utförare, kommunen har fungerat som dialogpart och Leader Bergslagen har varit en viktig möjliggörare. Den kombinationen har varit jätteviktig. Leaders projekt var mycket bättre än våra egna som vi har testat tidigare. Då var det mest bensin på brasan, men med Leader-projekten har det blivit varaktiga effekter. Det är synd och skam att vi inte verkar få fortsätta i Bergslagen, nu när vi är så bra på gång. Vi har fått en attitydförändring och byggt upp en lokal stolthet över bygden och kommunen, och runt projekten som genomförts fortsätter engagemanget att blomstra. Vi samverkar också mycket bättre nu.

Lennart Silfverin, näringslivschef Smedjebackens kommun

KVANTITATIV UPPFÖLJNING AV INDIKATORER 2007-2015

STRATEGISPECIFIKA INDIKATORER (HUVUDPROJEKT)

Prioritering	Indikator	LAG:s mål	Utfall
Stor och bred aktivitet runt hela Leader Bergslagens område	Antal avslutade projekt	100	99
	Antal unika projektägare	75	74
	Antal föreningar i projekt	250	719
	Antal företag i projekt	250	566
	Antal offentliga i projekt	100	162
	Antal projekt ägt av föreningar	60	69
	Antal projekt ägt av företag	30	30
	Antal projekt ägt av offentliga	10	8
Bättre samverkan över sektorsgränserna	Antal projekt inom en sektor	30	12
	Antal projekt mellan två sektorer	35	42
	Antal projekt mellan tre sektorer	35	45
Bättre samverkan i Bergslagen	Antal projekt över kommun- eller länsgräns inom området	40	41
Bättre försörjningsmöjligheter	Antal projekt som lett till arbetstillfällen utanför projektet	25	47
Utveckling i befintliga företag och fler nya företag	Antal företag i affärsutvecklingsprojekt	170	428
Ett Bergslagen där alla människors initiativ och utvecklingskraft tas till vara	Antal projekt som drivs av kvinnor, ungdomar och utrikes födda	70	74

LANDSBYGDSPROGRAMMETS INDIKATORER

Prioritering	Indikator	LAG:s mål	Utfall
Bättre försörjningsmöjligheter	Antal nya och bevarade arbetstillfällen	50	399
Bättre försörjningsmöjligheter	Antal nya produkter och tjänster	25	335
Utveckling i befintliga företag och fler nya företag	Antal nya företag	10	249
Bättre samverkan i Bergslagen	Antal nya nätverk/samarbetskonst.	65	372
Ett Bergslagen där alla människors initiativ och utvecklingskraft tas till vara	Antal deltagare i utbildningar	250	4376

SLUTRAPPORTSPECIFIKA KOMMENTARER RUNT VISSA PROJEKTKATEGORIER

Förstudier

LAG har beviljat medel till 28 förstudieprojekt. 18 har handlat om att testa ett nytt koncept. Av dessa har sex resulterat i nya projekt, fem i fortsatt verksamhet utan projektstöd medan sju inte bedömdes ha förutsättning för en fortsättning. Tio förstudier har handlat om att ta fram förslag eller beslutsunderlag.

Turism

28 av de totalt beviljade 107 projekten har haft en koppling till turism och besöksnäring. Dessa 28 projekt har, efter projektens slut, genererat 111 950 dagbesökare. Även övriga projekt har skapat besöksmål eller event som lockat besökare. Totalt har 118 nya event skapats, huvudsakligen inom de paraplyprojekt som genomförts, med inriktning på bland annat bygdeutveckling, integration och kulturutbyte. 25 av projekten lever idag vidare och fortsätter utveckla besöksnäringen i området.

Som en direkt följd av Leader-arbetet har en helt ny destination utvecklats. Projektet *Bergslagstramp* gjorde grundarbetet, därefter har Region Örebro län fortsatt och idag är hela Örebro län utbyggt som cykeldestination. Destinationen är idag erkänd både nationellt och internationellt och hade inte etablerats utan *Bergslagstramp*.

Paraplyprojekt

Över 300 delprojekt, eller "Snabba pengar" som vi valt att kalla dem, har genomförts i hela vårt område. Även om delprojekten är korta och enkla att genomföra har paraplyerna i mycket stor utsträckning bidragit till varaktiga resultat. 179 projekt har arbetat med trivsel och tillgänglighet, mötesplatser eller fysiska anläggningar, 12 har startat bestående utvecklingsprocesser, 44 har etablerat nya, återkommande arrangemang, 25 har stimulerat ungdomars entreprenörskap, 390 personer har deltagit i utbildningar, 23 byar/bygder har förberett lokal fiberutbyggnad och minst fyra nya företag har startats. Allt till ett maximalt belopp av 25 000 kronor per projekt.

Ungdom

14 projekt har haft en strategisk inriktning mot ungdomar. Ungdomsnätverk, ungdomars entreprenörskap och projektledarskola för unga är bara några exempel. Så här några år efter att till exempel *Ung i Bergslagen* avslutades säger en av deltagarna att "Ungdomsteamet var det som gjorde att jag fortsatte engagera mig och har format mig till vad jag är idag". Vårt stora ungdomsprojekt *Sommarlovsentreprenör* har gett 250 ungdomar kunskap för framtiden, och 80 procent ser en framtid inom företagande. 153 lokala företag har också fått upp ögonen för den kraft som Bergslagens ungdomar är för framtiden. Åtta projekt drivs vidare.

Bygdeutveckling/livskvalitet

32 projekt har verkat inom bygdeutveckling och livskvalitet. Gemensamt för samtliga är att projekten bidragit till att stärka det lokala engagemanget. "Vi har inte blivit fler i bygden, men vi har blivit yngre. Idag är det kö till både dagis och förskola." Genom LAG:s högt ställda krav på samverkan, nytänkande och varaktig utvecklingsprocess har bygders tilltro, tolerans och acceptans utvecklats. Projekten och den efterföljande verksamheten vittnar om att det är lättare att generationsväxla, lättare att engagera fler i verksamhet och också lättare att få till stånd meningsfull dialog med kommuner, myndigheter och även andra bygder. 20 av projekten drivs vidare.

Den största effekten på bygdeutveckling/livskvalitet lämnar *Projekt Järnkraft* efter sig. Järnboåsbygden, och även anslutande bygder, har genomgått en fantastisk utveckling med befolkningstillväxt, nya företag och numera brist på boende. Generellt gäller att flera bygder i Bergslagen också har föryngrats, och de områden där skola och barnomsorg finns vittnar om fulla barngrupper och kö till verksamheterna.

Fritid/friluftsliv

42 projekt har beviljats med inriktning mot fritid/friluftsliv. De projekt som genomfördes har alla haft ett något vidare syfte än enbart fritid/friluftsliv. I flera har det funnits kopplingar till turism eller annat lokalt

näringsliv, vilket troligen breddat förankringen runt projektet och skapat tillräcklig dynamik för att utvecklingsprocessen ska kunna verka fullt ut. 24 projekt har fortsatt verksamhet, men inom kategorin återfinns också åtta projekt som beviljades medel men av olika anledning aldrig genomfördes. Dessa finns enbart i denna kategori. Vi har inte analyserat orsakerna till detta.

Näringslivsutveckling/entreprenörskap

Hela 50 projekt återfinns inom kategorin näringslivsutveckling/entreprenörskap. I denna kategori finns det överlägset största projektengagemanget från lokala företag. Projekten har handlat om verksamheter som uppvisar en potential som företag kan nyttja och gynnas av. Hela 28 projekt är direkta företagssamarbeten, där projektens effekter kan förväntas ge direkt nytta för näringslivet, även om föreningslivet också deltagit i dessa projekt. 36 projekt drivs vidare efter projektslut.

SLUTRAPPORTSPECIFIKA KOMMENTARER RUNT HORISONTELLA MÅL

Integration

Sju projekt har drivit arbete med direkt inkluderande eller integrerande verksamhet. Flera andra projekt har också gjort fina insatser för integration, men utan direkt integrationssyfte. Fyra integrationsprojekt drivs vidare. Omkring 500 personer med utländsk bakgrund involverats i projekten, från uppskattningsvis 40 nationer. Projektägare som deltagare i projekt har varit övervägande positiva till det stora mervärde som deltagare med utländsk bakgrund har tillfört projekten.

Tydligast effekt på förståelse och ökad medvetenhet ser vi efter projekten *Bröd i Bergslagen* samt *Sommarlovsentreprenörerna*, där tillfällena till utbyte och därmed ökad ömsesidig förståelse varit flest.

Miljö

Hela 31 projekt har haft direkt eller indirekt inriktning mot natur- och kulturmiljö, från att öka barns kunskap om miljö och naturvetenskap till att söka nya energilösningar eller öka graden av närproducerade livsmedel. 19 av projekten lever vidare i någon form, och fortsätter verka för minskad klimatpåverkan och ett levande, miljömässigt Bergslagen.

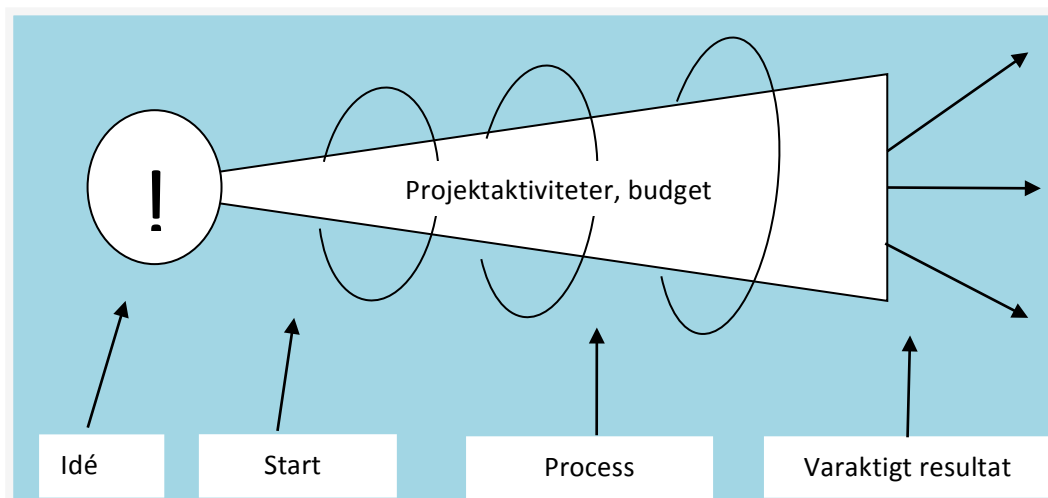
Projektet *Solel i Lindesberg* som var en del av samverkansprojektet *Omställning i praktiken* driver tillsammans med det lokala energibolaget en stor solelsanläggning med över 100 delägare. Kommunens energirådgivare vittnar om ett stort intresse för solel i området. Samtliga miljöinriktade projekt har verkat småskaligt, och påverkat människor i nära anslutning till vardagen. Flera projekt har genom indirekt verksamhet också ökat intresset för miljömässighet, småskalighet och lokal produktion.

Jämställdhet

Endast två projekt har haft en direkt, uttalad jämställdhetsinriktning. Båda har fortsatt verksamheten efter projektets slut, och uppvisar också goda resultat. Det största jämställdhetsmässiga värdet ligger på en övergripande nivå. LAG har varit helt jämställd, både till antal och till påverkan. LAG:s urvalskriterier och strategi vid val av projekt har attraherat kvinnor. 70 procent av alla projektledarna är kvinnor, och kvinnornas engagemang har också fortsatt. Vi ser idag många verksamheter där kvinnor fått utökad utrymme. Flera av projektledarna är eftertraktade och uppskattade medarbetare i andra former av utvecklingsarbete. Kvinnorna har också anammat Leader-metodens kärna, med nätverk, samverkan och långsiktighet och bidrar i hög grad till fortsatt god utveckling till följd av de genomförda projekten.

OVÄRDERLIGA VÄRDEN ATT VARA STOLT ÖVER

Leader Bergslagens tydliga ambition att styra mot ett processinriktat arbetssätt gör att vi vill nämna några ord som vi upplever speglar att en förändring har påbörjats.

Vår metod och vårt resonemang bygger på att idéer ska stödjas som har en potential att leda till varaktiga resultat. Projektet ska bygga på en utvecklingsprocess, och projektets aktörer uppmuntras att våga anpassa sitt arbetssätt utifrån vad som sker i arbetet. Det processinriktade angreppssättet är mycket lämpligt vid ett utvecklingsarbete, då processen möjliggör integrering mellan projektets aktiviteter och vad som samtidigt händer i bygden och på så vis säkerställer fortsatt utveckling.

Att lyfta fram processinriktat arbete har enligt vår mening tryggt långsiktigheten och ger fortsatta effekterna av projekten. Det är därför mycket glädjande att två av tre genomförda projekt fortsätter utvecklas. Vi har lyckats förmedla våra tre grundkriterier om samverkan, nytänkande och varaktig utvecklingsprocess som grund för utvecklingsarbetet, och vi gläds åt att metoden är väl förankrad i vårt område. Bergslagen har gått från kortsiktiga projekt till långsiktiga utvecklingsprocesser. Samtidigt är det glädjande att samtliga projekt har initierats och genomförts av Bergslagens egna invånare. Det har varit verkstad på riktigt, nära människor och med ett sant underifrånperspektiv, vilket tillsammans stärkt tilltron på den egna förmågan att mobilisera lokala krafter.

Vi vet att Leader-perioden har öppnat dörrar för många som inte tidigare varit involverade i EU-finansierade projekt. Vi upplever att de samlade erfarenheterna av projektet varit idel positiva, och att uppfattningen om och acceptansen av EU-medlemskapet har ökat. Flera projektledare har också stärkts i sina roller, och verkar inom större projekt. Som tidigare nämnts var 70 procent av projektledarna kvinnor, och vi kan också konstatera att vi haft förhållandevis låg medelålder bland projektledarna. Detta bådargott för framtiden.

Bergslagen har fått ögonen på sig både lokalt, regionalt och nationellt. Dels på olika vis i direkt anslutning till flera projekt, men också genom en omfattande mediabevakning som lyft fram personer, bygder, projekt och processer. Områdets attraktivitet har absolut stärkts, internt och externt, och regionen ses i viss utsträckning med nya ögon.

I Bergslagen har Leader-metoden skapat goda och bestående nätverk mellan personer och organisationer, kommuner och län. Tusentals personer har engagerat sig i utvecklingsprojekten och därigenom blivit delaktiga i bygdens, kommunens och området lokala utveckling. Detta är vi stolta över.

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden